

СЕКЦІЯ 3
ГЕОГРАФІЧНА ОСВІТА

УДК 378.4.091.214:91]-047.22
DOI 10.32999/ksu2413-7391/2022-17-6

Мальчикова Д.С.,
доктор географічних наук,
професор кафедри географії та екології
Херсонський державний університет
darina1378@gmail.com
ORCID: 0000-0002-7197-8722

Молікевич Р.С.,
кандидат географічних наук,
доцент кафедри географії та екології
Херсонський державний університет
molikevych@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6577-503X

Захаров О.О.,
магістрант 2-го року навчання
Херсонський державний університет
ozaharov@ksu.ks.ua
ORCID: 0000-0002-8430-8656

Борис У.З.,
кандидат педагогічних наук,
викладач кафедри педагогіки та методик навчання освітніх галузей
і технологій початкової освіти,
Коломийський педагогічний фаховий коледж
Івано-Франківської обласної ради
333ula88@i.us
ORCID: 0000-0002-2670-8061

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ ГЕОГРАФІЇ: ЗМІСТ, СТРУКТУРА, РЕАЛІЗАЦІЯ АВТОНОМІЇ УНІВЕРСИТЕТІВ

Станом на 2022 рік в Україні майже 1600 здобувачів навчається на 35 ОП спеціальності 014 Середня освіта, за предметною спеціалізацією 014.07 Географія. В 16 програмах підготовки реалізовано поєднання підготовки вчителя географії з додатковими спеціалізаціями (краєзнавча робота, біологія, англійська мова, історія, економіка, фізичне виховання і природознавство). Проведений аналіз практик формування змісту і структури ОП підготовки вчителів географії показав, що в умовах відсутності стандарту вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта загальні та фахові компетентності, а також програмні результати навчання загалом відображають вимоги до професійних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців, що визначені професійним стандартом вчителя і національною рамкою кваліфікацій. Більшість загальних компетентностей є спільними для всіх проаналізованих ОП, разом з цим, в окремих ОП до їх переліку додані такі, що розкривають унікальність освітніх програм з точки зору їх професійної приналежності. Фахові

(предметні) компетентності і програмні результати навчання, не дивлячись на їх значну кількісну розбіжність, мають спільні риси і загалом реалізують пропорційно 3 напрямки підготовки вчителя географії: педагогічна, предметна географічна і методична підготовка. Загальний обсяг усіх ОП підготовки вчителів географії 240 кредитів ЄКТС, в тому числі обсяг вибіркової частини – майже на рівні мінімально визначеного законодавством показника 25%, але суттєво різняться обсяг кредитів, відведених на практичну підготовку за різними ОП – від 5% до 16%. Зважаючи на значущість географії у контексті її непересічної ролі у формуванні національної свідомості, ідентичності, розумінні витоків незалежності України і її місця у європейському і світовому просторі, а також потреб повоєнної відбудови України, необхідна уніфікація змісту підготовки вчителів географії шляхом якнайшвидшого затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта з чітко визначеними компетентностями фахового педагогічного і предметного спрямування.

Ключові слова: географічна освіта, підготовка вчителів географії, освітня програма, компетентність, освітній компонент.

Malchykova D. S., Molikeych R. S., Zakharov O. O., Borys U. Z. Educational programs of geography teacher's training: content, structure, implementation of university autonomy

As of 2022, in Ukraine, almost 1600 applicants are studying at 35 educational programs of specialty 014 Secondary Education, subject specialization 014.07 Geography. In 16 training programs, a combination of geography teacher training with additional specializations (local history, biology, English, history, economics, physical education and natural science) was implemented. The analysis of the practices of forming the content and structure of the educational programs for the training of geography teachers showed that in the absence of a higher education standard for the specialty 014 Secondary Education, general and professional competencies, as well as program learning outcomes generally reflect the requirements for professional knowledge, skills and abilities of future specialists, as defined by the professional standard of the teacher and the national qualifications framework. Most of the general competencies are common to all the analyzed SPs, however, in some SPs, the list of competencies includes those that reveal the uniqueness of educational programs in terms of their professional affiliation. Professional (subject) competencies and program learning outcomes, despite their significant quantitative differences, have common features and generally implement proportionally 3 areas of geography teacher training: pedagogical, subject geographic and methodological training. The total volume of all geography teacher training programs is 240 ECTS credits, including the volume of the elective part – almost at the level of the minimum defined by the legislation of 25%, but the amount of credits allocated for practical training in different programs varies significantly – from 5% to 16%. Taking into account the importance of geography in the context of its outstanding role in the formation of national consciousness, identity, understanding of the origins of Ukraine's independence and its place in the European and world space, as well as the needs of post-war reconstruction of Ukraine, it is necessary to unify the content of geography teacher training by approving the standard of higher education in the specialty 014 Secondary Education with clearly defined competencies of professional pedagogical and subject direction.

Key words: geographical education, geography teacher training, educational program, competence, educational component.

Постановка проблеми. Зміст освітніх програм підготовки фахівців у системі вищої освіти України регламентують стандарти вищої освіти, що надають сукупність спільних вимог до всіх освітніх програм у межах певного рівня вищої освіти та спеціальності. Сьогодні підготовка фахівців за спеціальністю 014 Середня освіта в Україні відбувається в умовах відсутності затвердженого стандарту вищої освіти. Як результат, заклади вищої освіти повною мірою реалізують свою автономію, коли формують відповідні освітні програми підготовки вчителів для закладів загальної середньої освіти за всіма предметними спеціальностями

(спеціалізаціями) в межах цієї спеціальності. Визначення переліку компетентностей та програмних результатів навчання для цих освітніх програм стає зоною відповідальності робочої групи і здійснюється під впливом стейкхолдерів – здобувачів, випускників, роботодавців тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У попередньому аналізі та узагальненні представлено дискурс щодо змісту географічної освіти, який демонструє розуміння у фахових колах вирішальної ролі географії у розвитку соціальної свідомості учнів, їх ціннісних суджень та прийняття рішень для покращення

суспільства (Мальчикова, Мезенцев, 2022). У часи війни значення базової географічної освіти безпрецедентно зростає, оскільки географічна грамотність і просторове мислення стають запорукою успішного реагування на виклики воєнного часу, збереження життя, охорони довкілля та забезпечення національної безпеки. Саме тому постає проблема якісної фахової підготовки вчителів географії, від професійної діяльності яких надалі залежить у більшості випадків базова географічна підготовка широких верств населення (Мальчикова, 2018).

В процесі навчання учнів географії в загальноосвітніх навчальних закладах наголошують впровадження компетентнісного підходу та розробляють відповідні методичні матеріали для такого впровадження, пропонують компоненти та елементи предметної географічної компетентності учнів (Вішнікіна, 2017; Удовиченко, 2017). У фаховій вищій освіті також сьогодні повною мірою реалізується компетентнісний підхід, отже підготовка вчителя географії спирається на систему визначених компетентностей і програмних результатів навчання. За відсутності стандарту вищої освіти, аналіз різноманіття освітніх програм підготовки вчителів географії стає корисним і цінним інструментом пошуку ефективних рішень змістовного наповнення освітніх програм.

Мета дослідження є аналіз практик формування змісту освітніх програм підготовки вчителів географії в сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі в українських закладах вищої освіти (ЗВО) реалізується 35 освітніх програм (ОП), за яким здійснюється підготовка відповідних фахівців спеціальності 014 Середня освіта, за предметною спеціалізацією 014.07 Географія на першому (бакалаврському) рівні вищої освіти. При цьому ОП, у яких підготовка провадиться лише за 1 предметною спеціалізацією (власне, географія) налічується 19, а ОП, які поєднують географію із додатковими спеціалізаціями, – 16. Однак, варто зауважити, що не дивлячись на майже однакову кількість ОП, популярність суто географічних є суттєво вищою. Так, на монопрограмах, де предметною спеціалізацією є лише географія, у 2022 році навчається 947 здобувачів, а на ОП з кількома

спеціалізаціями – 632 (Єдина державна база з питань освіти, 2022). Серед спеціалізацій, із яким поєднується географія, представлені такі: краєзнавча робота (5 освітніх програм), біологія (4 освітні програми), англійська мова (3 освітні програми), історія (2 освітні програми), економіка (2 освітні програми), та по 1 освітній програмі, де наявне поєднання з фізичним вихованням і природознавством.

Географія закладів, де здійснюється відповідна фахова підготовка, є доволі пропорційною майже в усіх регіонах України, за винятком Донецької та Миколаївської областей. При цьому найчастіше вона реалізується однією або двома ОП в одній області. Більше їх налічується тільки в Київській (4) та Харківській (3) областях.

До переліку ЗВО із найбільшою кількістю контингенту на ОП де реалізуються освітні програми з однією предметною спеціалізацією, належать: Львівський національний університет ім. І. Франка, Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича, Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, Рівненський державний гуманітарний університет, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, ДВНЗ «Ужгородський національний університет», Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника та Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. Найбільш популярними закладами, де предметна область географії поєднується з іншими спеціалізаціями, є: Волинський національний університет імені Лесі Українки, Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Богдана Хмельницького, Криворізький державний педагогічний університет, Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського та Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини. Саме ці ЗВО (в своїх групах) концентрують більше 60% контингенту здобувачів (рис. 1) і, відповідно, мають найбільший вплив на формування «обличчя» вчителя географії в українській школі. Тому освітні програми саме цих ЗВО були обрані нами для подальшого аналізу.

У попередніх дослідженнях вже було проведено аналіз загальних та фахових компетентностей цих освітніх програм (Захаров, 2022).

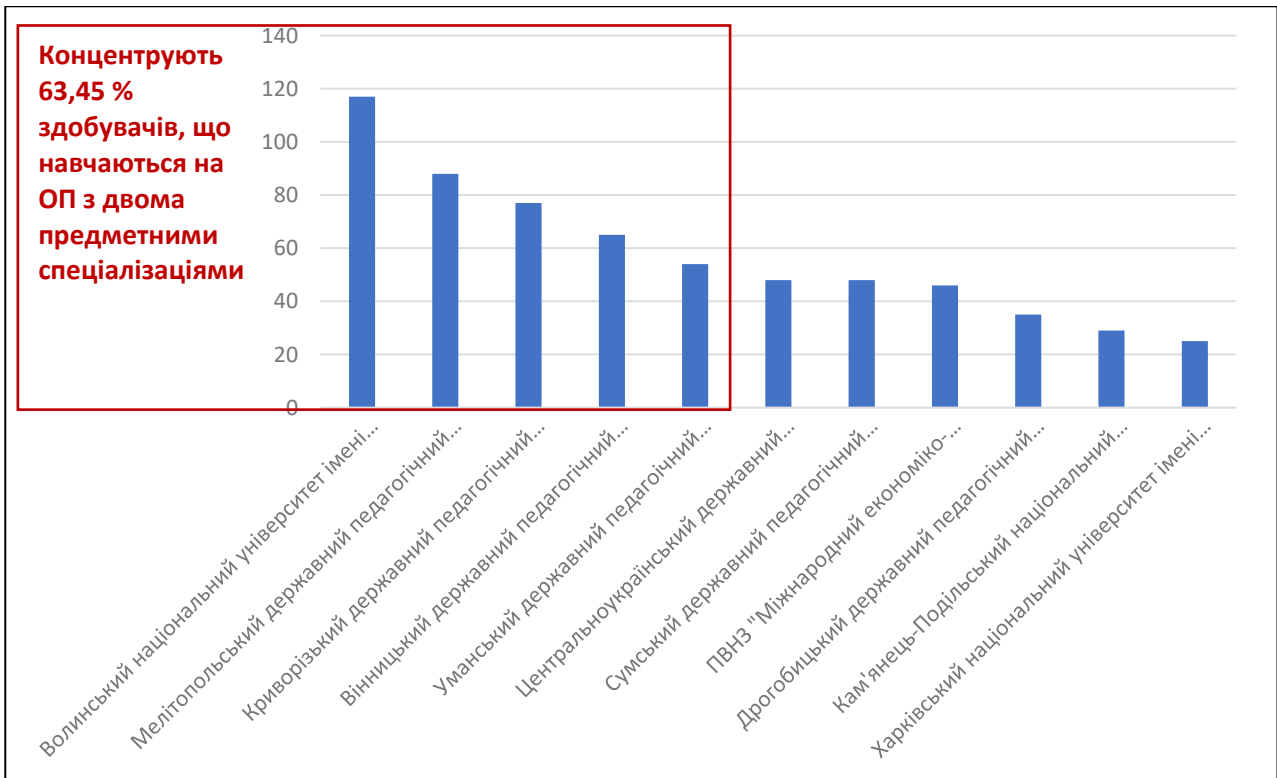
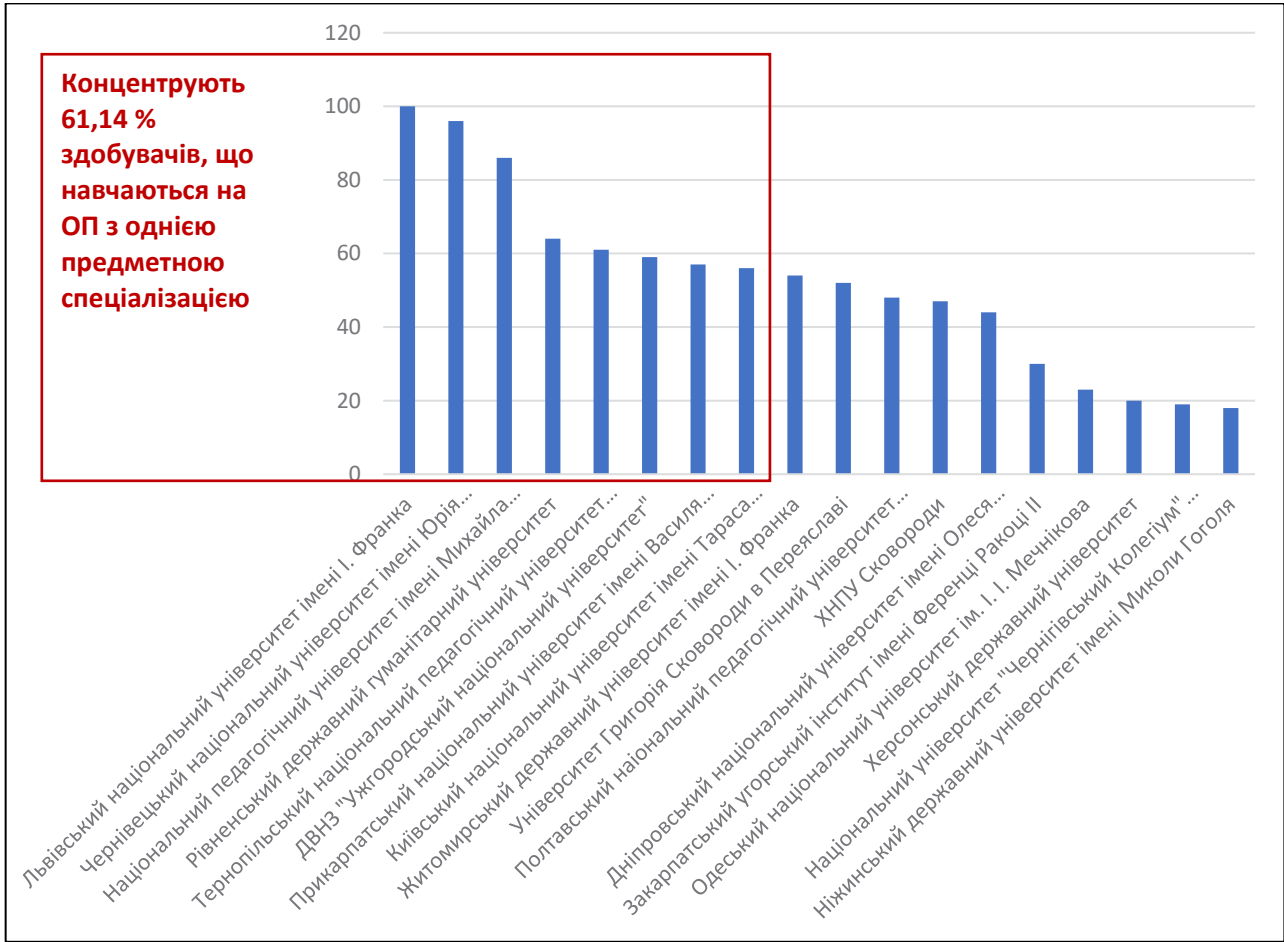

Рис. 1. Заклади вищої освіти, що реалізують ОП з підготовки вчителів географії

Найголовнішими висновками цього аналізу стали наступні:

– більшість загальних компетентностей є спільними для всіх проаналізованих ОП (рис. 2), разом з цим, в окремих ОП до їх переліку додані такі, що розкривають унікальність освітніх програм з точки зору їх професійної приналежності;

– фахові (предметні) компетентності і програмні результати навчання, не дивлячись на їх значну кількісну розбіжність, мають спільні риси і загалом реалізують пропорційно 3 напрямки підготовки вчителя географії: педагогічна, предметна географічна і методична підготовка.

В освітніх програмах, де наявне поєднання географічного фаху з іншими напрямками, існують 2 підходи у формуванні переліку фахових компетентностей (ФК) у таких ОП: 1. Компетентність одночасно стосується і географічної складової і додаткової спеціальності; 2. Формуються 2 окремі ФК відповідно до спеціалізацій ОП. При цьому у другому випадку частка географічних ФК є значно більшою, ніж тих, що стосуються додаткової спеціалізації.

Програмні результати навчання (ПРН) в освітніх програмах, де предметною областю є лише географія, сформульовані на основі ЗК

та ФК та здебільшого відображають їх інтеграцію. Існує кілька підходів щодо групування ПРН. В одних освітніх програмах групування відсутнє як таке, а в інших результати навчання розподілені на групи за тими напрямками, які вони формують. Наприклад в ОП Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка ПРН розподілені на 4 групи: знання та розуміння, уміння, комунікація, автономія та відповідальність. Кількість визначених в ОП результатів різниться в залежності від університету. У проаналізованих нами програмах цей показник лежить в межах від 15 (Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича) до 33 (Київський національний університет ім. Тараса Шевченка). Звісно, кількісні розбіжності впливають і на формулювання ПРН і на вимоги, які вони висувають. На нашу думку, наведені розбіжності ще раз підкреслюють необхідність затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 014 середня освіта, що дозволить уніфікувати питання вимог до майбутніх фахівців.

Як бачимо, розподіл ПРН майже не відрізняється від розподілу фахових компетентностей, що вказує на певну наступність, якої дотримуються робочі групи під час формування переліку.

<u>ЗК1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.</u>
<u>ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, вести здоровий спосіб життя.</u>
<u>ЗК3. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.</u>
<u>ЗК4. Здатність працювати в команді.</u>
<u>ЗК5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.</u>
<u>ЗК6. Здатність спілкуватися іноземною мовою.</u>
<u>ЗК7. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.</u>
<u>ЗК8. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.</u>
<u>ЗК9. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).</u>
<u>ЗК10. Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.</u>

Рис. 2. Перелік загальних компетентностей, що є спільними для проаналізованих освітніх програм з підготовки вчителів географії

У середньому для забезпечення одного результату навчання на ОП задіяно 12 ОК. В ОП, які включають додаткову спеціалізацію, програмні результати навчання сформовані за однаковим принципом з фаховими компетентностями. ПРН або одночасно стосуються обох спеціалізацій, або прописуються 2 результати окремо для кожного напрямку. При цьому у другому випадку, як і в ситуації з ФК, географічних ПРН налічується більше, ніж ПРН другої спеціалізації.

Загальна структура, якої дотримуються при формуванні переліку освітніх компонент представлена на рис. 3, а узагальнені характеристики і кількісні показники проаналізованих ОП демонструють табл. 1,2.

Щодо співвідношення кредитів ЄКТС, які надаються на кожну із груп компонентів, то законодавство висуває 2 загальні вимоги щодо кількості кредитів на бакалаврських освітніх програмах: 1. Загальний обсяг має бути в межах від 180 до 240 кредитів ЄКТС; 2. Обсяг вибіркового компонент повинен складати не менше 25% загальної кількості кредитів (Закон України про вищу освіту, 2022). В усіх проаналізованих нами освітніх програмах дотримано обидві вимоги. При цьому, загальний обсяг ОП завжди залишається на рівні 240 кредитів ЄКТС, а обсяг вибіркової частини – майже на рівні мінімально дозволеного показника. Спільними рисами також в цілому більший обсяг у кредитах ОК фахового циклу (в середньому 4-5 кредитів). Разом з тим, суттєво різниться обсяг кредитів, відведених на практичну підготовку за різними ОП – від 5%

обсягу ОП в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника до майже 16% у ДВНЗ "Ужгородський національний університет". Саме у таких відмінностях яскраво спостерігається відсутність стандарту, адже стандарти вищої освіти унормовують питання обсягу практичної підготовки в складі ОП.

Загалом обсяг ОК загальної підготовки в проаналізованих ОП є дуже схожим в усіх ЗВО. До нього входять: українська та іноземна мови, історія України та української культури, філософія (логіка), фізичне виховання, безпека життєдіяльності, вища математика (статистика), фізика, хімія. Обсяг таких дисциплін знаходиться в межах від 19 до 31 кредиту ЄКТС. Виокремлюються тільки Київський національний університет ім. Тараса Шевченка та Волинський національний університет імені Лесі Українки. У першому ЗВО на вивчення іноземної мови відводиться 17 кредитів ЄКТС, що є найбільшим показником. У другому наявна унікальна ОК – творчий феномен Лесі Українки. Вивчення таких дисциплін на усіх освітніх програмах завершується протягом першого та другого курсів.

В освітніх програмах, де географія є єдиною предметною спеціальністю, кількісний розподіл між обов'язковими компонентами предметного та педагогічного спрямування в середньому знаходиться на рівні 75%/25%. У Львівському національному університеті ім. І. Франка та у ДВНЗ «Ужгородський національний університет» наявні інтегруючі ОК, спрямовані як на предметну, так і на педагогічну підготовку (наприклад, курс «Фізична

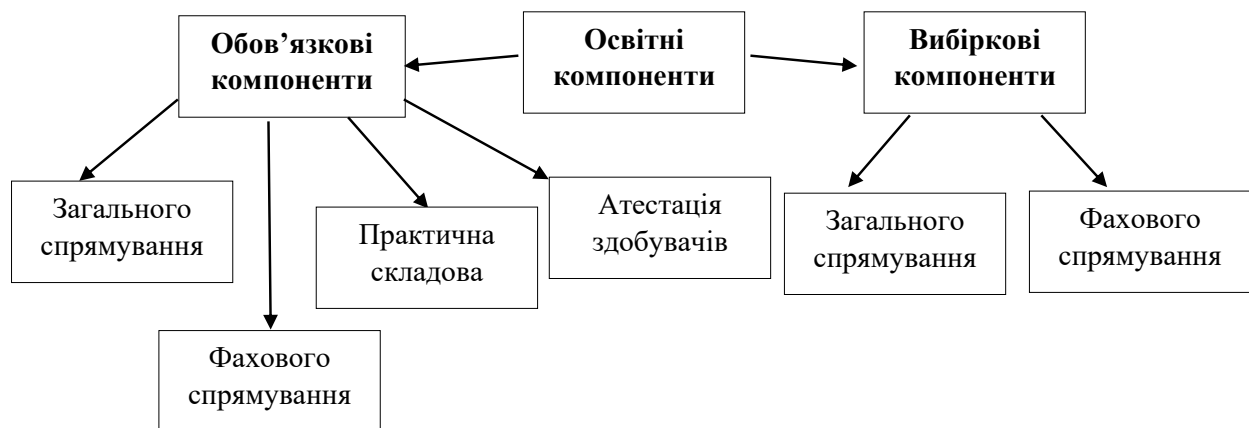

Рис. 3. Схема побудови переліку освітніх компонент в ОП

Таблиця 1
Узагальнені характеристики кількісні показники ОП з підготовки вчителів географії за одною предметною спеціалізацією

Заклад вищої освіти	Кількість ЗК	Кількість ФК	Кількість ПРН	Кількість кредитів ОК загального циклу	Кількість ОК загального циклу	Середній розмір 1 ОК, у кредитах ЄКТС	Кількість кредитів ОК фахової підготовки	Кількість ОК фахової підготовки	Середній розмір 1 ОК, у кредитах ЄКТС	Кількість кредитів практичної підготовки	Частка обсягу ОП, що відведено на практичну підготовку, у %
Львівський національний університет імені І. Франка	10	14	24	27	6	4,5	123	29	4,2	30	12,5
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича	15	12	15	21	5	4,2	132	29	4,6	20	8,3
Національний педагогічний університет імені Михайла Драгоманова	15	11	16	21	6	3,5	129	27	4,8	30	12,5
Рівненський державний гуманітарний університет	12	15	18	21	6	3,5	135	27	5,0	24	10,0
Тернопільський національний педагогічний університет	10	20	25	30	9	3,3	122	23	5,3	28	11,7
ДВНЗ "Ужгородський національний університет"	12	14	24	26	5	5,2	116,5	27	4,3	37,5	15,6
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника	16	10	16	21	6	3,5	144	27	5,3	12	5,0
Київський національний університет ім. Т. Шевченка	10	21	33	30	5	6,0	118	26	4,5	32	13,3

*Складено за освітніми програмами відповідних закладів вищої освіти

географія України з дидактикою»). Кількісний розподіл між географічними, педагогічними та інтегрованими дисциплінами становить 53%/22%/25% у першому ЗВО та 57%/12%/31% у другому.

Предметні (географічні) компоненти загалом можна згрупувати у 2 частини: фізико-географічні та суспільно-географічні. Їх співвідношення у середньому знаходиться на рівні 65% на 35% відповідно. Майже таким же є співвідношення цих груп у контексті кількості кредитів ЄКТС, виокремлених для їх вивчення. Отже, в освітніх програмах, у яких наявна тільки географічна спеціалізація, найбільший обсяг теоретичного навчання відведено для вивчення дисциплін фізико-географічного спрямування. Загалом, такий розподіл є коректним, адже у шкільному курсі географії

фізико-географічна складова також є більшою за суспільно-географічну.

Загалом послідовність вивчення географічних ОК є спільною для усіх ОП: спочатку вивчаються дисципліни, які забезпечують базове розуміння фізичної та соціально-економічної географії, а далі за принципом «від загального до окремого» вивчається географія окремих складових географічної оболонки. Тож, як бачимо, логіка опанування географічних дисциплін на ОП є схожою з логікою опанування шкільного курсу географії. Однак, варто зауважити, що наразі у 8 класі вивчається курс «Україна у світі: природа і населення», а у 9 – «Україна і світове господарство», під час вивчення яких, відбувається поєднання фізичної та соціально-економічної складових. При цьому в освітніх програмах подібні курси відсутні.

Таблиця 2

Узагальнені характеристики кількісні показники ОП з підготовки вчителів географії за двома предметними спеціалізаціями

Заклад вищої освіти	Кількість ЗК	Кількість ФК	Кількість ПРН	Кількість кредитів ОК загального циклу	Кількість ОК загального циклу	Середній розмір 1 ОК, у кредитах ЄКТС	Кількість кредитів ОК фахової підготовки вчителя географії	Кількість ОК фахової підготовки вчителя географії	Середній розмір 1 ОК, у кредитах ЄКТС	Кількість кредитів ОК фахової підготовки за додатковою спеціалізацією	Кількість ОК фахової підготовки за додатковою спеціалізацією	Середній розмір 1 ОК, у кредитах ЄКТС	Кількість кредитів практичної підготовки	Частка обсягу ОП, що відведено на практичну підготовку, у %
Волинський національний університет імені Лесі Українки	9	16	19	23	5	4,6	108	26	4,2	15	4	3,8	25	10,4
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького	16	15	20	16	5	3,2	105	13	8,1	47	5	9,4	18	7,5
Криворізький державний педагогічний університет	16	19	22	17	5	3,4	99	19	5,2	16	5	3,2	16,5	6,9
Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського	16	16	20	18	5	3,6	99	16	6,2	42	7	6,0	21	8,8
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини	9	17	21	21	5	4,2	64	17	3,8	48	13	3,7	27	11,3

* Складено за освітніми програмами відповідних закладів вищої освіти

Педагогічна частина обов'язкових компонент ОП представлена двома способами: або як набір окремих ОК, або як складова частина географічних дисциплін. При цьому ці компоненти також вивчаються за принципом «від загального до окремого»: на ранніх курсах наявні такі дисципліни як Педагогіка, Психологія, а на старших – Методика навчання географії, або методика навчання окремих курсів географії. Також у деяких ОП наявні дисципліни виховного спрямування.

Вибіркові дисципліни спрямовані на формування індивідуальної освітньої траєкторії або поглиблення знань. На сьогодні існують 2 під-

ходи: або здобувач кілька разів за період навчання обирає дисципліну вільного вибору та таким чином може змінювати обрану освітню траєкторію, або здобувач обирає блок вибіркових дисциплін, який він опановує протягом всього періоду навчання. На наш погляд, перший підхід є кращим, оскільки є більш гнучким у контексті формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувача.

В освітніх програмах, які мають додаткову спеціалізацію, кредити ЄКТС, виокремлені для обов'язкових компонент, розподілені нерівномірно. У проаналізованих нами ОП на не географічну спеціалізацію виділяється від 35 до 47

кредитів. При цьому вибіркові дисципліни пропорційно розділені між напрямками. У порівнянні із суто географічними ОП у подвійних спостерігається поєднання навчальних практик із навчальними дисциплінами, за рахунок чого відбувається виокремлення кредитів для іншої спеціалізації.

Висновки. Аналіз практик формування змісту і структури ОП підготовки вчителів географії в умовах відсутності стандарту вищої освіти і автономії закладів вищої освіти дозволяє зробити такі висновки:

1. Фахова підготовка вчителів географії в Україні наявна майже в усіх регіонах (за винятком Донецької та Миколаївської областей) – станом на 2022 рік майже 1600 здобувачів навчається на 35 ОП спеціальності 014 Середня освіта, за предметною спеціалізацією 014.07 Географія. В 16 програмах підготовки реалізовано поєднання підготовки вчителя географії з додатковими спеціалізаціями (краєзнавча робота, біологія, англійська мова, історія, економіка, фізичне виховання і природознавство).

2. За відсутності стандарту вищої освіти спеціальності 014 Середня освіта загальні та фахові компетентності, а також програмні результати навчання, загалом відображають вимоги до професійних знань, умінь та навичок майбутніх фахівців, що визначені професійним стандартом вчителя і національною рамкою кваліфікацій. Окремі ЗК, ФК та ПРН вказують на унікальність ОП у розрізі регіонального чи галузевого контексту. Більшість загальних компетентностей є спільними для всіх проаналізованих ОП, разом з цим, в окремих ОП до їх переліку додані такі, що розкривають унікальність освітніх програм з точки зору їх професійної приналежності. Фахові (предметні) компетентності і програмні результати навчання, не дивлячись на їх значну кількісну розбіжність, мають спільні риси і загалом реалізують пропорційно 3 напрямки підготовки вчителя географії: педагогічна, предметна географічна і методична підготовка.

3. Загальний обсяг усіх ОП підготовки вчителів географії 240 кредитів ЄКТС, в тому числі обсяг вибіркової частини – майже на рівні мінімально визначеного законодавством показника 25%, але суттєво різниться обсяг кредитів, відведених на практичну підготовку

за різними ОП – від 5% обсягу ОП в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника до майже 16% у ДВНЗ «Ужгородський національний університет». Саме у таких відмінностях яскраво спостерігається відсутність стандарту, адже стандарти вищої освіти унормовують питання обсягу практичної підготовки в складі ОП. Логіка вивчення фахових дисциплін співпадає з логікою опанування шкільного курсу географії (від загального до окремого). Дискусійним є питання розподілу кількості кредитів між напрямками предметної підготовки у ОП, в яких наявне поєднання географії з іншою додатковою спеціалізацією.

4. Зважаючи на значущість географії у контексті її непересічної ролі у формуванні національної свідомості, ідентичності, розумінні витоків незалежності України і її місця у європейському і світовому просторі, а також потреб повоєнної відбудови України, вважаємо необхідним уніфікацію змісту підготовки вчителів географії шляхом якнайшвидшого затвердження стандарту вищої освіти за спеціальністю 014 Середня освіта з чітко визначеними компетентностями фахового педагогічного і предметного спрямування.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Вішнікіна Л. (2017). Структура предметної географічної компетентності учнів (рекомендації для вчителів географії). *Українська професійна освіта*. 2017. № 1 С. 103-112. [Vishnikina L. (2017). The structure of students' subject geographic competence (recommendations for geography teachers). *Ukrainian professional education*. 2017. No. 1 P.103-112].
2. Єдина державна база з питань освіти. Взято з: <https://info.edbo.gov.ua/> (Дата звернення 10.12.2022). [Unified state database on education. Retrieved from: <https://info.edbo.gov.ua/>. (Date of access 10.12.2022)]
3. Закон України про вищу освіту. Взято з: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>. (Дата звернення 10.12.2022) [Law of Ukraine on higher education. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (Date of access 10.12.2022)].
4. Захаров О.О. (2022) Аналіз компетентностей в освітніх програмах предметної спеціальності 014.07 середня освіта (географія) як складової фахової підготовки. *Магістерські студії. Альманах*. Вип. XXII. Херсон. ХДУ. С. 339-342. [Zakharov O.O. (2022) Analysis of competences in educational programs of subject specialty 014.07 secondary

education (geography) as a component of professional training. *Master's studies. Almanac*. Vol. XXII. Kherson. KSU P. 339-342.].

5. Мальчикова Д. С., Мезенцев К. В. (2022) Публічний імідж географії в контексті трансформації стандартів базової середньої освіти: досвід України і світу. *Український географічний журнал*. № 1. С. 53–63. [Malchikova D.S., Mezentsev K.V. (2022) The public image of geography in the context of the transformation of basic secondary education standards: the experience of Ukraine and the world. *Ukrainian Geographical Journal*. No. 1. С. 53–63] DOI: <https://doi.org/10.15407/ugz2022.01.053>

6. Мальчикова Д. С. (2018) Професійна підготовка вчителів географії у контексті освітніх реформ і викликів глобалізації. *Географічна наука та освіта: від констатації до конструктивізму: Збірник наукових праць*. Київ. С. 225-227. [Malchikova D. S. (2018) Professional training of geography teachers in the context of educational reforms and challenges of globalization. *Geographical science and education: from ascertainment to constructivism: Collection of scientific works*. Kyiv. P. 225-227.].

7. Освітньо-професійна програма «Географія» Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського Взято з: <https://vspu.edu.ua/index.php?p=education9> (Дата звернення 10.12.2022). [Educational and professional program "Geography" of Vinnytsia State Pedagogical University named after Mykhailo Kotsiubynskiy Retrieved from: <https://vspu.edu.ua/index.php?p=education9> (Date of access 10.12.2022).].

8. Освітньо-професійна програма «Географія» ДВНЗ «Ужгородський національний університет» Отримано з: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/46995>. (Дата звернення 10.12.2022). [Educational and professional program "Geography" of the State Educational Institution "Uzhhorod National University" Retrieved from: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/46995>. (Date of access 10.12.2022).].

9. Освітньо-професійна програма «Географія» Київського національного університету імені Т. Шевченка. Отримано з: <https://geo.knu.ua/osvitni-programy/os-bakalavr/>. (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of Kyiv National University named after T. Shevchenko. Retrieved from: <https://geo.knu.ua/osvitni-programy/os-bakalavr/>. (Date of access 10.12.2022).].

10. Освітньо-професійна програма «Географія. Краєзнавчо-туристична робота» Криворізького державного педагогічного університету. Отримано з: <https://kdpu.edu.ua/navchannia/spetsialnosti-ta-osvitni-prohramy/monitorynh-osvitnikh-prohram/16104-osvitni-prohramy-pershoho-bakalavrskoho-rivnia.html>. (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography. Local history and tourism work" of Kryvyi Rih State Pedagogical University. Retrieved from: <https://kdpu.edu.ua/navchannia/spetsialnosti-ta-osvitni-prohramy/monitorynh-osvitnikh-prohram/16104-osvitni-prohramy-pershoho-bakalavrskoho-rivnia.html>. (Date of access 10.12.2022).].

[pershoho-bakalavrskoho-rivnia.html](https://kdpu.edu.ua/navchannia/spetsialnosti-ta-osvitni-prohramy/monitorynh-osvitnikh-prohramy-pershoho-bakalavrskoho-rivnia.html). (Date of access 10.12.2022).].

11. Освітньо-професійна програма «Географія» Львівського національного університету ім. Франка Отримано з: <https://geography.lnu.edu.ua/academics/bachelor/education-geography>. (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of Ivan Franko Lviv National University Retrieved from: <https://geography.lnu.edu.ua/academics/bachelor/education-geography>. (Date of access 10.12.2022).].

12. Освітньо-професійна програма «Географія» Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Отримано з: <https://fpgoe.npu.edu.ua/kafedra-geografiyi/>. (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of the National Pedagogical University named after M.P. Drahomanova Retrieved from: <https://fpgoe.npu.edu.ua/kafedra-geografiyi/>. (Date of access 10.12.2022).].

13. Освітньо-професійна програма «Географія» Прикарпатського національного університету ім. В. Стефанника. Отримано з: <https://geography.lnu.edu.ua/academics/bachelor/education-geography>. (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of the Carpathian National University named after V. Stefannik. Retrieved from: <https://geography.lnu.edu.ua/academics/bachelor/education-geography>. (Date of access 10.12.2022).].

14. Освітньо-професійна програма «Географія» Рівненського державного гуманітарного університету. Отримано з: <https://www.rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/bakalavr/2344-op-bakalavr-2022-rik-vprovadzhennia> (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of the Rivne State Humanitarian University. Retrieved from: <https://www.rshu.edu.ua/navchannia/osvitni-prohramy/bakalavr/2344-op-bakalavr-2022-rik-vprovadzhennia> (Date of access 12/10/2022).].

15. Освітньо-професійна програма «Географія» Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Отримано з: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/magistr/geo/opp_014.07.php (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of the Ternopil National Pedagogical University named after V. Hnatyuk. Retrieved from: https://tnpu.edu.ua/about/public_inform/akredytatsiia%20ta%20litsenzuvannia/osvitni_prohramy/magistr/geo/opp_014.07.php (Date of access 10.12.2022).].

16. Освітньо-професійна програма «Географія» Чернівецького національного університету ім. Федьковича. Отримано з: http://geo.chnu.edu.ua/?page=ua/051specialties/10_014serosv (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Geography" of the Chernivtsi National University named after Fedkovych. Retrieved from: http://geo.chnu.edu.ua/?page=ua/051specialties/10_014serosv (Date of access 10.12.2022).].

17. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (Географія. Економіка)». Отримано з:

<http://surl.li/eagxn> (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Secondary education (Geography. Economics). Retrieved from: <http://surl.li/eagxn> (Date of access 10.12.2022)].

18. Освітньо-професійна програма «Середня освіта (географія)» Уманського державного педагогічного університету імені Тичини. Отримано з: <http://surl.li/eagxw>. (Дата звернення 10.12.2022) [Educational and professional program "Secondary education (geography)" of Uman State Pedagogical University named after Tychna. Retrieved from: <http://surl.li/eagxw>. (Date of access 10.12.2022)].

19. Профіль освітньої програми «Середня освіта. Географія. Біологія» спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія). Отримано з: <https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Geografiya.-Biologiya.pdf> (Дата звернення 10.12.2022) [Profile of the educational program "Secondary education. Geography. Biology" specialty 014.07 Secondary education (Geography). Retrieved from: <https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Geografiya.-Biologiya.pdf> (Date of access 10.12.2022)].

20. Профіль освітньої програми «Середня освіта. Географія. Іноземна мова (англійська)» спеціальності 014.07 Середня освіта (Географія) Отримано з: <https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Inozemna-mova-anglijska.pdf>. (Дата звернення 10.12.2022) [Profile of the educational program

"Secondary education. Geography. Foreign language (English)" specialty 014.07 Secondary education (Geography) Retrieved from: <https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Geografiya.-Inozemna-mova-anglijska.pdf>. (Date of access 10.12.2022)].

21. Профіль освітньої програми «Середня освіта. Географія. Фізична культура» спеціальності 014. 07 Середня освіта (Географія) Отримано з: <https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Geografiya.-Fizichna-kultura.pdf>. (Дата звернення 10.12.2022) [Profile of the educational program "Secondary education. Geography. Physical culture" specialty 014. 07 Secondary education (Geography) Retrieved from: <https://mdpu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Serednya-osvita.-Geografiya.-Fizichna-kultura.pdf>. (Date of access 10.12.2022)].

22. Удовиченко І. В. (2017) Реалізація компетентнісного підходу в процесі навчання учнів географії в загальноосвітніх навчальних закладах. *Український педагогічний журнал*. № 3 С. 116-122. [Udovichenko I. V. (2017) Implementation of the competence approach in the process of teaching geography students in secondary schools. *Ukrainian Pedagogical Journal*. No. 3 С. 116-122.].

Стаття надійшла до редакції 12.12.2022.

The article was received 12 December 2022.